కారుణ్యం తొణికే నయనాలు

ముందు మాట

(రచయిత్రి జీవితంలో పరిచితమైన వ్యక్తులమీద ఆధారపడినది ఈ కథ. ఇందులో కేశవన్ అనే పాత్ర మారెళ్ళ కేశవగారు (1924 - 1992) పేరునుంచి స్వీకరింపబడినది. రచయిత్రి స్వగ్రామం ఒడిషాలోని బరంపురంకి చెందిన వ్యక్తి ఆయన).

ఆయన అంధుడు. వెలుగు - దాని అందాలు గ్రహించలేడు. ఐనా దాన్ని తను కనుగొలగనని అంటాడు . . .

*****

నేను పెరిగిన ఇంటిలో దీపావళి మేమంతా వేడుగ్గా పాల్గొనే పెద్ద పండుగ. ఇప్పుడు తమిళనాడు అనే దక్షనాదినుండి వలసవెళ్ళిన మా తల్లితండ్రులు 1920 దశకంలో స్థిరనివాశం ఏర్పరుచుకున్న తూర్పు కోస్తా తీరంలో అదొక చిన్న పట్నం. అక్కడ దీపావళి చాలా ఆర్భాటంగా, శాస్వతంగా వెలిగే దీపాల తోరణాలతో, మందుగుండు సామానులు కాల్చడం మొదలైన వేడుకలతో జరుపుకొనేవాళ్లం. జనాలు వాళ్ళ ఇంటి వాసారాల్లో, ఇంటి కప్పులమీద, తోటల్లోను, నూనె ప్రమిదలతో దీపాలని అలంకరించుకొనేవారు. రంగురంగుల ఎలెక్ట్రిక్ బల్బుల తోరణాలతో బాటు మందుగుండ సామానులు కాల్చడం వగైరా జరుగుతుండేవి.

ఈ పండుగలలో అచ్చుతరామయ్యగారి ఇంట్లో తయారయే కుంపీలగురించి మా చుట్టుపట్ల ఉండేవారు, పెద్దలు కాబట్టి, చెప్పుకునేవారు. మా ఇంటికి సుమారు ఐదారిళ్ళ అవతల ఉంటుండేవారు అచ్చుతం కుటుంబం. ప్రతీ సంవత్సరం దీపావళినాడు ఆ ఇల్లు నన్ను ఆకర్షించేది. అయినా ఆ ఇంట్లో ఉంటూన్న కేశవన్ నన్ను మంత్రముగ్ధుడుగా చేసేవాడు.

కేశవన్ కళ్ళలో కాంతిగాని, దృష్టిగాని లేదు. ఐనాకూడా అతని చేతి వేళ్ళు దైవదత్తమైన సంగీత జ్ఞానం కలిగి ఉంటాయి. ఆయన తల నెరసిపోయిందేగాని ఆ వేళ్ళలో ఒక చిన్నవయసురాలైనదాని వేళ్ళ మృదుత్వం కానవస్తుంది. అతని మహోన్నతమైన సంగీత ప్రజ్ఞ ఆయనిలోని ఒక లోపాన్ని అధిగమించి, మూర్తీభవించింది.

కేశవన్ సంగీతం నేర్చుకుంటున్నాడని మా వాళ్ళు అనుకుంటున్న సమయానికి నేనింకా చిన్నవాణ్ణే. తంతులో నిభిడకృతమైన మాధుర్యంగాని, ప్రతి ధ్వనిని ఆశ్వాదించే వయస్సు కాదు నాకు. అప్పుడే ఇంకా నేను సరిగమలు నేర్చుకోవడం ఆరంభించాను.

మా అమ్మ తరచుగా చెప్తూండేవారు కేశవన్ సంగీత సాధన గురించి; నాకు ఆశ్చర్యం అనిపించేది, కేసవన్ ఎలాగ వైలిన్ పట్టుకోగల్గుతాడని.

"ఆ సంగీత సాధన సమయంలో అసలు ఏంజరుగుతుందో నువ్వు నిజంగా నమ్మగలవా?" అని అడిగింది అమ్మ. "ఆయన గురువుగారుకూడా అంధుడే. గురువుగారు తాళం, లయలోని

మెళుకువలు చెప్పాలనుకున్నప్పుడు, కేశవన్‌కి వినబడేలాగ తన తొడమీద గట్టిగా దరవు చేసుకునేవారు. గురువుగారు ఏమైనా రాగం వాయిస్తే కేశవన్ అది గ్రహించి వైలిన్ మీద కమాను తీసి పలికించేవాడు. కేశవన్ నాన్నగారు ఆయన వెనుక కూర్చొని అందులో ఉన్న సాధకబాదకాలన్నీ ఉమర్తి చెప్తుండేవారు: ఎలా వైలిన్ పట్టుకోవాలో, కమాన్ ఎలా పట్టుకొని తంతులమీద ఆనాలో, రాగం ఎలా ఆలాపన చెయ్యాలో - ఇత్యాదులు. సరైన ఏ స్తితిలో ఎలా కూర్చోవాలో, ఎలా వేళ్ళు నడపాలో. రాగం ఎలా వాయించాలో మొదలైన వివరాలు, కేశవన్ వెంట ఉండి నేర్పించేవారు. ఈ విధానమంతా ఎంత తికమక వ్యవహారమో నువ్వు ఊహించగలవా? ఈ ఊళ్ళో అంధుడుకాని ఒక గురువు లభించకపోవడమేమిటి? ఏం దురదృష్టం?" అమ్మకు ఆశ్చర్యంతోబాటు జాలికూడాను. కేశవన్ వాళ్ళ ఇంట్లో సాధకం చేసుకుంటూండే నాకు కూడా కుతూహలం కలిగి గెంతులేసుకుంటూ వెళ్ళి గమనిస్తూ ఉండేవాణ్ణి.

కేశవన్ తల్లితండ్రులు వాళ్ళ అబ్బాయికి భగవత్ కృపవల్లనే ప్రావీణ్యమైన సంగీత జ్ఞానం అబ్బిందని నమ్మేవారు. భగవంతునిమీదే భారం వేసి వారి అబ్బాయికి ఒక సంగీత స్కూల్లో ప్రవేశపెట్టారు. అక్కడ ఐదు సంవత్సరాలు యువ సంగీతకారుడుగా తర్ఫీదు అనంతరం కేశవన్ ఒక మేధావిగా తిరిగివచ్చాడు. ఆయనలోని పాండిత్యానికి, విధ్యాభ్యాసానికి అందరూ ఎంతో సంతోషించారు.

కేసవన్‌కి ఇద్దరు తమ్ముళ్ళున్నారు. వారిలో పెద్దవాడు నాకన్న వయసులో పెద్దవాడే; ఆయన నా కాలేజిలో చదువుతున్నాడు.

చిన్నవాడు నాకంటే చాలా చిన్నవాడు. ఆ ఇద్దరిలో నాకు ఎవరితోను చనువు లేదు. నేనింకా హైస్కూల్లో ఉన్నాను; నా చదువుతోనే నాకు సరిపోయేది - ఫైనల్ పరీక్షలు రాయవలసి ఉన్నాయి. అధ్భుతవ్యక్తి కేసవన్ నిత్యం చేసుకునే వైలన్ సాధకాన్ని చూడడానికి ఊళ్ళోని సంగీత ప్రియులు చాలా పెద్ద సంఖ్యలలో కేశవన్ ఇంటిని చుట్టుముట్టేవారు. క్రమం తప్పకుండా కేశవన్ నిత్యం రెండుసార్లు వైలిన్ సాధన చేసేవాడు. అందరితోబాటు నేను కూడా ఆ సమయంలో మెల్లిగా ప్రవేశం సంపాదించి ఆశక్తితో గమనిస్తూండేవాడిని.

****

ఒక దీపావళి సంధర్భంలో నేను ఒక హృదయవిచారమైన దృశ్యం చూసాను. కేశవన్ దురవస్తని చూసి జాలిగా రెండు కన్నీటి బొట్లు రాలాయి మొదటిసారిగా.

అచ్చుతం కుటుంబంలో బాణసంచాక్రమంలో అధ్భుతమైన కుంపీలు ప్రవేశపెట్టారాని చెప్పేనుగా? బాణాసంచాలు నేలనుంచి వెలుగులు వెరజిమ్ముకుంటూ లేచి బ్రహ్మాండమైన జిలుగులు వెదజల్లుకుంటూ, పేలి పోకుండా, వెలుగుతాయన్నమాట. సాధారణంగా రాత్రి పదిగంటలతరువాత, ఇంకా వీధిలో మతాబా కాల్పులు కొనసాగుతుండగా, కుంపీలు వెలిగిస్తారు. ఎప్పటిలాగే బాణాసంచాలు కాల్పడం చూద్దామని నేను అచ్చుతంగారింటికి వెళ్ళాను. చిన్నా పెద్దా తేడా లేకుండా అందరూ ఆ వేడుకలో నిమగ్నమై ఆనందిస్తున్నారు. అమ్మ ఎప్పుడూ చెప్తుండేవారు:

తమిళనాడు తంజావూరు ప్రాంతాన సర్వసాధారణంగా పెళ్ళిళ్లోనే బాణాసంచా వింతలు చూడగలం అని. కాని ఈ ఊళ్ళో దీపావళినాడే ఇటువంటి వేడుకలు సర్వసాధారణం. ఆంధ్ర సంస్కృతి లక్షణంగా ప్రతీ వీధిలోనూ, ప్రతీ ఇంటా ఈ దృశ్యం పరిపాటే. కుంపీలు తప్పనిసరిగా ఇంట్లోనే తయారుచెస్తారు. అందులో కలపవలసిన మందుగుండ బజారునుండి కొని తెచ్చుకొని కొన్ని పాళ్ళ ప్రకారం కలుపుతారు. దాని తరువాత చిన్న మట్టి కుండల్లో, ఇంట్లో ఉన్న బాలురు బాలికలచేత దట్టింపిస్తారు. కుంపీ బాగా వెలగడం ఆ దట్టింపుమీదే ఆధారపడి ఉంటుంది. ప్రతీ ఇంట్లోను ఆ కుంపీమీద అది ఎవరు దట్టించారో వారి పేరుతో కాయితం అంటించి ఉంటుంది.

చేతులో పట్టుకొని వెలిగించే కాకరవత్తిలో ఉన్నట్లుగా రెండు రకాలు ఉన్నట్లే కుంపీలో కూడా రెండు రకాలున్నాయి, కోలగా ఉన్న ఒక మట్టి పిడతచివర్న వెలిగిస్తేచాలు, ఓయి నాయానా, ఒక్కసారి జుమ్మని, పొడవైన వెలుగు ఎగజిమ్ముతుంది. ముత్యాలు, పువ్వులు, ఇంకా రకరకాల అలంకారాలతో అంత ఎత్తువరకు లేస్తుంది. వాడిన మందుపాళ్ళబట్టి తెల్లగానో లేక గోధుమరంగులోనో ఉంటుంది.

మేమందరం నోరువెళ్ళబట్టుకొని ఆ వెలుగుల్ని చూసి కేరింతలాడుతుండగా, కేశవన్ చిన్న తమ్ముడు, "బలే, బలే, చూడండి, చూడండి, అది ఎంత ఎత్తుకు లేచిందో చూడండి," అని చప్పట్లు కొడుతూ కేరింతలుకొట్టేడు. "నువ్వు దట్టించేవా ఈ కుంపీ?" అని అచ్చుతం ఆ అబ్బాయిని అడిగారు. "ఏమో, నాకు తెలియదు,"

అని అబ్బాయి బదులు చెప్పాడు. "దాని మీది కాయితంలోని పేరు చూడ్డం మరిచిపోయాను."

"ఈ సారి వెలిగించడానికి ముందుగానే పేరు తెలుసుకో!" అని వెనకనుంచి ఎవరో అన్నారు. అలా అన్నది కేశవన్!

నాకు చాలా దు:ఖం వచ్చింది. ఈ మతాబులు కాల్చడం కేశవన్ చూడలేడు; ఈ వేడుకలన్నీ చూడలేకపోతున్నంతుకు కేశవన్ ఏమాత్రం విచారిస్తున్నట్టుగా లేదు.

కేశవన్ అమ్మగారి ప్రక్కనే వరుసలో కూర్చున్న మా అమ్మగారు కేశవన్ తల్లిని ప్రశ్నించారు: "కొన్నాళ్ళు క్రితం మీరు చెప్పేరుకదూ, కేశవన్ చిన్న వయసులో ఉన్నప్పుడే సూర్యరశ్మిలోగాని, తీక్షణమైన వెలుగులోగాని వస్తువుల్ని పోల్చుకోగలివాడని; అతను ఇప్పుడుకూడా అలా చూడగల్గుతున్నాడా?".

"వాడు మొదట్లో అలా చెప్తున్నప్పుడు మేం ఆశపడినది వాస్తవమే. మేం ఒక కంటి వద్య నిపుణున్ని సంప్రదించడం, కేశవన్‌కి కంటి ఆపరేషన్ చేయించడంకూడా జరిగింది. కాని ఫలితం లేక పోయింది. భగవంతుడు మా ప్రార్ధనలకు స్పందించలేదు."

ఈ సంభాషణంతా శ్రద్ధగా వింటున్న కేశవన్ కల్పించుకొని "ఇప్పుడుకూడా నేనలాగే చూడగల్గుతున్నాను," అన్నాడు.

"అలాగా?" అని అడిగారు మా అమ్మగారు. కేశవన్ అమ్మగారు మౌనం వహించారు.

"అతని చేతికి ఒక విష్ణు చక్రం ఇచ్చి వెలిగింపించవచ్చుకదా?" అని మా అమ్మగారు సూచించారు.

నేను వెంటనే కేశవన్ తమ్ముడు దగ్గరకి పరుగెత్తుకొనివెళ్ళి ఈ విషయం చెప్పేను. వెంటనే వరండాలో కేశవన్ చేతిలో విష్ణు చక్రం వెలిగించడానికి సిద్ధంగా నిలబడడం గమనించాం.

విష్ణు చక్రం వత్తి వెలిగించి అది చేతిలో తిరగడం ప్రారంభించేసరికి తమ్ముడు కేశవన్ని హెచ్చరించాడు: "అన్నయ్యా, చక్రాన్ని గట్టిగా పట్టుకో. నువ్వుకూడా నిజారుగా నిలబడితే చక్రం ఆటంకం లేకుండా గిరగిర తిరుగుతుంది," కేశవన్ ఆ సూచనలన్నీ పాటించాడు. చక్రం కాంతి కిరణాలు వెదజల్లుతూ కొంత సేపటికి రాలిపోయింది.

"దాన్ని నేలమీద పడేయి నాయనా," అని కేశవన్ నాన్నగారు సూచించారు. పిడికిలి వదిలించగా అది నేలన రాలిపోయింది.

"నీకేమైనా వెలుగు కానవచ్చిందా నాయనా?" అని వాళ్ళ అమ్మగారు ప్రశ్నించి జవాబుకోసం అత్రంగా నిలబడ్డారు.

"నేను చూసేను."

"నిజంగానే చూసినట్లుందా?" అని ఒకింత ఆశ్చర్యాన్ని కనబరుస్తూ ఆవిడ అడిగారు.

"నిజంగానే నీకలా అనిపిస్తుందా?" అని వాళ్ళ నాన్నగారుకూడా ఆమెతోబాటు కలుసుకొన్నారు: "నీకేదైనా వెలుగు కనిపించిందా?"

"ఔను, నేను ఒక వెలుగు చూసాను."

"అదెలాగుంది? నీకు నిజంగా ఎలా అనిపించింది?"

"అది చాలా వేడిగా ఉంది."

"వేడిగానా?" అని అంటూ తండ్రి నిస్పృహతోకూడిన ఒక నిట్టూర్పు విడిచారు. అమాయకత్వం పూర్తిగా వెల్లడైనట్లుగా భర్త వెనక నిలిచిపోయింది ఆ తల్లి.

వేడికీ, వెలుగికీ తారతమ్యత కేశవన్‌కి తెలియకపోలేదు. ఆయనకున్న హద్దులేమిటో అతనికి బాగా తెలుసు: అందరిలాగ తను సినిమాలు చూడలేననీ, తోటలేని మొక్కలు, పూల అందాలు, ఇక ప్రపంచంలో అందమైన వాటిని చూడలేని అంధుడనీ అతనికి బాగా తెలుసు.

తన ఆత్మీయుల్ని తను చూడలేడేకాని వాళ్ళు తనని, ఇతర ప్రపంచాన్ని చూడగలరు . మరి అలాంటప్పుడు కేశవన్ వేడిగా ఉందని ఎందుకు చెప్పాడు? అసలు యథార్థం ఏమిటంటే ఇతరులు బాణాసంచా కాల్పులో వెలుగుని చూడగల్గుతే తను మాత్రం వాటిలోని వేడిని గ్రహించగలడు. కేశవన్ కళ్ళకి చూపు లేదు. కాని విద్యుచ్ఛక్తిలో నిబిడమై ఉన్నట్లే తనలో అంతర్హితమైన స్పర్శ శక్తితోనే వ్యవహిస్తున్నట్టు కానవస్తాడు. విద్యుచ్ఛక్తి ధ్వనిగా, కాంతిగా వ్యవహిస్తుందికదా? ఇతరులు సంగీతం, ఉపన్యాసాలు, రేడియోలోవచ్చేనాటకాలు విని ఆనందించినట్లే కేశవన్ వినికిడితోనే నిత్యదిన కార్యక్రమాలు అవగతం చేసుకోగలడు. ఇంటిలో రేడియోని ఎక్కువగా వాడుకునేది ఆతనే. తనకి కావలసినట్టుగా రేడియోని వాడుకోడంలో అతనికి ఏ విధమైన ఇబ్బంది లేదు. వాళ్ళ నాన్నగారి సహాయంతో ఆయన రోజుకు రెండుసార్లు వ్యాహ్యాళికి వెళ్ళాలని నిర్దేసిస్తాడు. నాన్నగారి సహకారం చాలా ఎక్కువే; బయటకి

వెళ్ళేటప్పుడు కేశవన్ భుజంమీద ఆయన చెయి వేసి కేశవన్ని నడిపిస్తూంటారు. కేశవన్ కచేరీలకి వెళ్ళినప్పుడు ఆయన తంబూరా తీసుకొని ఆయనవెంట వెళ్తారు. పైఊళ్ళలో కచేరిలకి వెళ్ళినప్పుడుకూడా నాన్నగారే అతనికి తోడునీడ. అందువలన కచేరిలకి వచ్చేపారితోషికం ఇద్దరి ఖర్చులుపోగా మిగిలేది కొంచమే; కాని ఖ్యాతో? ఒక ఊరునుంచి ఇంకొక ఊరికి అంధుడైన కొడుకు వెంట ఆ తండ్రి వెళ్తూండడం కాస్త ఇబ్బందికరమే, కాని కేశవన్‌కి తన సొంత తండ్రికాక వేరెవరుంటారు తోడు?

కేశవన్ సంగీతం ఇంకా బాగా ఎదిగిన సల్దంతో కొట్టవచ్చినట్లు వినిపించాలని కొంతమంది భావించారు. అతను అంధుడు కాపట్టి మూల ఆహారంతోబాటు అదనంగా పాలు, గుడ్డులు చేర్రాలని సూచించారు.

అతని చెయ్యిలో నాజూకతో కూడిన సౌకుమార్యం లోభించలేదు. అందువలన అతని కచేరిలు మైకు లేకుండానే చాలా గాంభీర్యంగా ఉండేవి. ఏపైనా ప్రత్యేకంగా ఏర్పాడుచేసే కచేరిలలో మైక్ అవశ్యకత ఉండేది. ఆ విధంగా కేశవని ఖ్యాతి దేశ తీరాలకి వ్యాపించింది; అంటే ఊరు విడిచి పైఊళ్ళకి తరుచుగా వేళ్ళవలసి ఉండేది.

ప్రయాణాల్లో కేశవన్ మద్రాసు హోటళ్ళనే ప్రొత్సాహించాలని నిర్దేసించేవాడు. ముఖ్యంగా మద్రాసు వంటకాలని ఎక్కువగా ఇష్టపడేవాడు. ఇంటి దగ్గర రెండేళ్ళ పిల్లల భోజనంలా ఉండేది అతని తిండి. ఒకసారి ఆయన్ని మా ఇంటికి భోజనానికి ఆహ్వానించాం; ఆ సందర్భం ఎంత హృదయవిచారమైనదో నాకు బాగా

గుర్తుండిపోయింది. వంతకాలన్నీ అరిటాకుమీద వడ్డించాం. కాని కేశవన్ వేళ్ళు దయనీయంగా వాటికి పక్కగా తడుముతూండేవి. కొడుకంటే చాలా ప్రేమాభిమానాలుకూడా ఆ తండ్రికి. అప్పుడపుడు కేశవంలోని మంకుతనానికి, ఆ తండ్రికి చికాకు, కోపం కలుగుతుండేవని చెప్పుకోవడం విన్నాం. వాళ్ళ ప్రయాణాళ్ళో ఆయన అలసి, సొలసి ఉన్నప్పుడుకూడా మద్రాసు హోటలే కావాలనే పట్టుదలకి చాలా బాధపడేవారు. ఆయనకి తన ఆహార నియమాలు బాగా తెలుసు. వాటిని తు.చ. తప్పకుండా ఆయన పాటిస్తుండేవారు. ఐనాకూడా తనకి వీలున్నా, లేకపోయినాకూడా కేశవన్ వెంట వెళ్ళడానికి మట్టుకు ఆయన సిద్ధమయేవారు. ఇంటిలో ఇద్దరు కొడుకులున్నారు; కాని వాళ్ళు చదువుకుంటున్నారు. చదువులు విడిచి కేశవన్‌తో ఊళ్ళవెంట ఎలా తిరగగలరు? అందువల్ల తండ్రే కేశవన్‌కి కళ్ళూ, ఊతకర్రగా ఉపయోగపడుతుండేవారు. అన్ని మెళుకువలతో, ఒక పరిపక్వం చెందిన సంగీతకారుడుగా తన కొడుకు ఎదిగే రోజుకోసం ఆయన ఎదురుచూస్తూండేవారు. తంతులమీద నేర్పుగా మ్రోగించే చేతికి బంగారంలో ఒక ఉంగరం చేయించారు; కమాను పట్టుకొనే చెయ్యికి ఒక బంగారు మురుగు, ఇంకా వైలిను ఆనుకునే భుజానికి జరీ అంచు అంగవస్త్రం వేసేరు. ఇక మెడకి ఒక బంగారు గొలుసు చేయించారు. కేశవన్ వీటినేవీ చూడనైనాలేదుకదా, అవి కావాలని కోరనూలేదు. కాని ఆ తండ్రి అవన్నీ చూసి ఆనందించారు.

"తమిళ సంగీతకారులకి వాళ్ళ ఖ్యాతినీ, సంపదనీ, ఎలా పెంపొందించుకోవాలో బాగా తెలుసు," అని ఆయన తరచు మెచ్చుకోలుగా అంటూండేవారు. అందువలన అటువంటి పొగడ్తలూ, సొగసులూ, తన కుమారునికికూడా అతను అన్వయించుకొనేవారు. త్వరలో కేశవన్ బంగారు ఫ్రేంతో ఉన్న నల్ల కళ్ళద్దాలు పెట్టుకునేవాడు. అందువలన కేశవన్ ఇంటిలో ఉన్నప్పుడు మాత్రమే నిలకడలేని తెల్ల నేత్రాలను చూడే అవకాశం కలిగేది.

చిన్నవాడిగా ఉండగా నాకు సంగీతం అంటే మక్కువేతప్ప, అందులో మిళితమైన శాస్త్రం పట్లగాని, పరిపక్వం పట్లగాని, అవగాహన ఉండేదికాదు. యువకుడుగా మృదంగం నేర్చుకోవాలనే అభిలాషతో మా ఊళ్ళో ఉన్న ఒక రేడియోలో Class IV కళాకారుడివద్ద కొన్నాళ్ళు శిష్యరికం చేసాను. మా అక్కయ్య కర్నాటక సంగీతం అభ్యసిస్తూండేది. ఆమె పాడుతుండగా గమనిస్తున్న నాకుకూడా సంగీతంపట్ల అభిమానం పెరిగింది; మా అక్కయ్య సంగీతం గురువుగారుకూడా ఆ విషయాన్ని అంగీకరించారు! కేశవన్ ఇంటి దగ్గర సాధకం చేస్తూన్నప్పుడు ఆయనతోబాటు నేనుకూడా ఆయన ఇంటివద్ద సాధకం చేస్తే బాగుండునని అనిపించింది. నా వయస్సుతోబాటు నా గమ్యాన్ని చేరుకోగలననే ధీమా కూడా పెరిగింది. కేశవన్‌తోబాటే నేను కూడా సాధకం చెయ్యాలనే నా కోరికని కేశవన్ ఏ విధమైన అమరిక లేకుండా అంగీకరించారు. చాలా రోజులు కేశవన్ పర్యాటనలో ఉండడం వలన ఆయన ఇంటివద్ద ఉండే కొన్ని

రోజులే నేను సాధ్యమైనంతవరకూ నా కాలాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొనేవాణ్ణి.

కేశవన్‌కి ఉపనయనం జరిగింది. పవిత్ర యజ్ఞోపవీతం ధరింపచేసేరు. చందనం కర్రతో తయారుచెయ్యబడిన ఒక అగర్బత్తి స్టాండు మేం బహుమతిగా ఇచ్చేము. అది ఒక స్నేహితుడు ద్వారా పురమాయించాము. దాని సువాసనతోనే కేశవన్ దాన్ని మెచ్చుకోగలిగాడు.

"కళలబట్ల వారి ప్రేమ, మేధస్సు గమనిస్తేమట్టుకు తమిళులు వారికి వారే సాటి," అని కేశవన్ నాన్నగారు భార్యతో అంటున్న మాటలు ఇప్పటికీ నా చెవుల్లో మారు మ్రోగుతున్నాయి. "మనకి ఎన్నో బహుమతులు వచ్చేయేకాని భావంలోకాని, భవ్యతలోకాని వారిచ్చినదానితో సరితూగగలదా?"అన్న ఆయన ప్రశంశ నేనెన్నటికీ మర్చిపోలేను. ఆయన కుటుంబ సభ్యులలాగానే నేనుకూడా ఆయనపట్ల గౌరవభావంతో ఉంటాను.

కాని ఇప్పుడు ఆయన కేవలం ఒక గుర్తుగానే మిగిలిపోయారు. కేశవన్ భుజం మీద చెయ్యి వేసుకొని కొడుకువెంట వెళ్ళే ఆ తండ్రి ఇప్పుడు లేరు. వాళ్ళలో ఒకరితో ఒకరికి ఎడబాటు జరిగినది ఒక హృదయ విదాకరమైన సంఘటన.

కేశవన్ కచేరిలన్నీ సర్వసాధారణంగా విజయవాడ స్టేషన్ నుండే ప్రసారమయ్యేవి. చాలా కాలంగా కేశవన్ నాన్నగారు తన కుమారుడిననుసరించి తను కనే కలలు సఫలమవడానికి మద్రాసుకి మకాం మార్చాలనే అభిప్రాయంతో ఉండేవారు; అదేకాక సంగీతానికి

కళలకి కేంద్రంగా మద్రాసు ప్రసిద్ధి చెందింది. అంతే కాకుండా అక్కడి రేడియో స్టేషన్ ద్వారాకూడా కేశవన్ కచేరిలు ప్రసారమయ్యే అవకాశంకూడా ఉండేది. ఆ తండ్రి ఈ విధమైన అలోచనలు కొనసాగిస్తున్న సమయంలో ఆ కుటుంబానికి ఈ ఘోర విపత్తు సంభవించింది.

రేడియో ప్రోగ్రాం ఐన వెంటనే ఆ ఉభయులు ఇంటికి రైళ్ళో తిరిగివెళ్ళడానికి సిద్ధంగా ఉన్నారు. ఆ తండ్రి చికాకు తగ్గట్టుగానే ఆ రోజు వారు వెళ్ళవలసిన రైలు ఒక గంటన్నర ఆలశ్యంగా రానున్నది; ప్లేట్‌ఫారంలో సామాను ఒక పక్కగా సర్దుకొని రైలు కోసం నిరీ కుస్తున్నారు. తన అలవాటు ప్రకారం కేశవన్ చాలా విషయాల గురించి ప్రశ్నలు కురిపిస్తున్నప్పుడు కేశవన్ తండ్రి కటువుగా సమాధానమిస్తున్నారు. కొడుకు ఇంకో ప్రశ్న అడుగబోతుండగా ఓర్మి నశించినందుకు ఆ తండ్రి "విసిగించకుండా నోరు మూసుకొని ఉండలేవా?" అని కాస్త చిరాక్కుగా అన్నారు: "నేను నీ ప్రశ్నలకి సమాధానం చెప్పలేనురా బాబు, నన్ను విడిచిపెట్టు; నా ఛాతీలోని నొప్పి నన్ను చంపేస్తోంది." నాన్నగారి కోపం గ్రహించిన కేశవన్ మరి మారుమాట లేకుండా మౌనం వహించాడు. చాలా సేపటయాక నాన్నగారిని తాగడానికి నీళ్ళడిగాడు. బదులు లేకపోయేసరికి నాన్నగారు పక్కకు తప్పుకొని ఉంటారనుకొని, ఆయన తిరిగివస్తారని తనని తానే సరిపెట్టుకున్నాడు.

రైలు రాకతో ప్లేట్ ఫారం మీద కల్లోలం కానవచ్చింది. "నాన్నగారూ. ఇది మనం వెళ్లవససిన రైలేనా?" అని కేశవన్ అడిగాడు, కాని

సమాధానం రాలేదు. టికెట్లు కొనితేవడానికి ఆయన వెళ్ళి ఉంటారనుకొని లేచి నిలబడాలనుకున్నాడు కేశవన్. కాని ఎవరో తన చెయ్యి పట్టుకున్నట్లుగా అనిపించి, "ఎవరబ్బా ఇలా పడుకోగలరు?" అని ఆయన తనలో తనే గొణుగుతున్నట్టుగా విన్నాడు. ఇంకా చెయ్యి విడిచిపెట్టకుండానే, "నువ్వు గుడ్డివాడివా?" అని ఆయన కేశవన్ని అడిగారు.

"ఔను, మీరు రైల్వే అధికారులా? ఈ రైలు ఎటు వెళ్తోంది??" అని కేశవన్ అడిగాడు.

"ఈ పక్కన పడుకొని ఉన్న పెద్దాయన ఎవరు?" అని అడిగాడు ఆ అధికారి, కంగారూ, ఆశ్చర్యం మిళితమైన గొంతుకతో.

"నిజంగా నాకు తెలియదు," అని జవాబిచ్చాడు కేశవన్.

"మీ వెంట తోడుగా ఎవరున్నారు?" అని అడిగాడు అధికారి.

"మా నాన్నగారు నా వెంట ఉన్నారు. ఆయన మా టికెట్లు కొని తేవడానికి వెళ్ళారు."

ఆ ప్రాంతం అంతా గుసగుసలతో నిండిపోయింది.

కేశవన్ని ప్రశ్నలవర్షం ముంచేసింది. అతన్ని అన్ని వివరాలూ అడిగారు: తన పేరు, ఏ ఊరు, విజయవాడకి ఎందుకు వచ్చారు, మొదలైన వివరాలు. "మీ నాన్నగారికి ఎవరైనా తాగడానికి ఏమైనా ఇచ్చారా? అతను ఒళ్ళో బాగా లేదని ఏమైనా చెప్పారా?'

ఆ తండ్రి కొడుకులు రేడియో స్టేషన్ నుంచి బయలుదేరి రైల్వే స్టేషన్ చేరుకున్నంత వరకు అన్నీ వివరంగా చెప్పమన్నారు.

తనకు సాధ్యమైనంతవరకు కేశవన్ అన్నింటికీ సమాధానం చెప్పాడు. "అప్పుడప్పుడు నాన్నగారు ఛాతీలో నొప్పి అని అంటూ ఉండేవారు. ఈ రోజుకూడా ఆ మాట అన్నారు. ఐనా, ఆయనేం చెయ్యగలరు, నన్ను జాగ్రత్తగా చూసుకోవడం తప్ప?"

"ఐయ్యో, మేం చాలా బాధపడ్తున్నాం. విషయం చాలా కఠినమైనదే. మీ నాన్నగారు చనిపోయేరు. మీ మట్టుకు మిమ్మల్ని విడిచిపెట్టి వెళ్ళిపోయారు. ఆయన చనిపోయారు; అంటే ఏమిటో మీకు అర్థమైందా?" అనడిగారు ఆ అధికారి.

"ఐయ్యో, ఏమిటి మీరంటున్నది? నాన్నగారు ఇంక లేరా? ఇదెలా జరిగింది? ఎప్పుడు?" కేశవన్ ఒక్కసారిగా అయోమయంలో పడిపోయాడు. ఆ అధికారి కేసవన్ చెయ్యి పట్టుకొని వాళ్ళ నాన్నగారి శరీరంవైపు తిప్పి శరీరాన్ని తాకడానికి అవకాశం కల్పించారు.

"ఇది నిజమేనా? ఆయన నిజంగా మా నాన్నగారేనా? ఆయన విశ్రాంతి తీసుకుంటున్నారేమో? నిన్న రాత్రంతా దోమల బాధ వల్ల సరిగ్గా నిద్ర లేదని నాతో అన్నారు." అయినా ఇంకా అనుమానం తీరక కేశవన్ నాన్నగారిని తట్టి లేపడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు.

రైల్వే అధికారి, ఇంకా అక్కడ చేరుకున్న జనులూ కేశవన్ పట్ల సానుభూతి చూపించారు. ఆ వార్తను రేడియో అధికార్లకు తెలియచెయ్యగా వారు కేశవన్‌కి వాళ్ళ ప్రాంగణంలో ఆశ్రయం కల్పించారు. కేశవన్ గురువుగారికీ, ఇంటికీ టెలిగ్రాములు పంపించారు. ఆ టెలెగ్రాం అందుకొన్న కేశవన్ తమ్ముడు అదిరిపోయి వారి పెరట్లో ఉన్న నూతిలో గెంతబోయేడు అని చెప్పుకుంటారు. తిరిగి ఇంటికి

రాబోయే భర్త, కొడుకుకోసం వారికి ఇష్టమైన వంటకాన్ని తయారుచేస్తున్న కేశవన్ అమ్మగారు, చిన్నకొడుకు పిచ్చిగా పరుగెత్తడం గమనించి ఆయన్ని వెనక్కి లాగి పట్టుకున్నారట. వెంటనే ఆ ఇంట్లో అంధకారం అలుముకుంది.

కేశవన్ని విజయవాడనుంచి వెంటబెట్టుకురావడానికి కేశవన్ తమ్ముణ్ణి పంపడానికి ఆయన అమ్మగారు ఇష్టపడలేదు. ఏం చెప్పగలం, వాడుకూడా పట్టాలమీద పడి ఆత్మహత్య చేసుకుంటాడేమో? కాని చివరికి ఆయనే ఆ పనిమీద వెళ్ళాడు. "కేశవన్ మంచీ చెడ్డా చూసుకోడానికి ఇప్పుడు ఇంట్లో ఉన్నవాడిని నేనే. నేనెప్పుడూ ఆత్మహత్య చేసుకోను. నా జీవితాన్ని కేశవన్‌కే అంకితం చేస్తున్నాను," అని కొడుకు తల్లికి మాట ఇచ్చాడు. కేశవన్‌తో ఇంటికి వచ్చాడు. తండ్రిగారి ప్రార్థిత శరీరం ఇంటికి చేరలేదు. కేశవన్‌కి ఉపనయనం అయి ఉండడం వల్ల ఉత్తర క్రియలు జరిపించడానికి ఆయన అక్కడే ఉండి కర్మకాండం జరిపించబడింది. "ప్రార్థిత శరీరం చూసినవెంటనే కర్మకాండం జరిపించాలని నిర్ణయం చేసేను," అని తమ్ముడు చెప్పాడు. కేశవన్ రెండు చేతులూ పట్టుకొని, బహిరంగంగా, విలపిస్తూ, "కేశవా, మన నాన్నగారు ఇక లేరు. దహన సంస్కారం నీ చేతులమీదే జరిగింది; అయినా నీవెప్పుడూ నీ దృష్టి ఆయనమీద పెట్టలేదు. ఎంత దురదృష్టం! నాన్నగారెలా ఉంటారో నువ్వెప్పుడూ చూడలేదు," అని వాపోయాడు. కొన్ని క్షణాలు మౌనంగా ఉండిపోయిన కేశవన్ రహస్యంగా ఉచ్చరిస్తున్నట్లు "నేను చూడగలిగాను; వేడిని అనుభవించాను," అని అన్నాడు.

నాన్నగారిని కేశవన్ ఎప్పుడూ చూడలేదే; ఆయనితో వ్యవహారం అంతా నాన్నగారి శరీరంతోను, జీవితంతోను. ఆ రెండూ ఇప్పుడు లేవు. ఆ తండ్రి మరణాంతరం ఆ కుటుంబ సభ్యులలో కేశవన్ నే ఎక్కువ దృడంగానూ, ఆత్మస్థైర్యంతోనూ ఉన్నట్లు కానవస్తాడు. ఆయన మరణించినతరువాతకూడా, మునపటిలాగే, బహూశా కేశవన్ నాన్నగారిని చూస్తుండవచ్చు.

"మా నాన్నగారి ఫోటో ఈ మధ్యనే ఎంలార్జ్ చేయించాం, చూడు," అని ఒక రోజు కేశవన్ అన్నాడు. నేను తలెత్తి గోడపైపు చూసాను. ఆయన జీవించగా నేనెరిగిన అచ్చుతరామయ్యగారు ఇప్పుడు పూలమాలలతో అలంకరించబడిన చట్టంనుంచి నా వైపు చూస్తున్నారు.

"అతన్ని ముఖాముఖిగా నేను చూస్తున్నట్లు నాకు అనిపిస్తోంది," అన్నాను. "ఆయన ఇంక లేరు అని నమ్మలేకపోతున్నాను."

"నాన్నగారిగురించి అందరూ అలాగే అనుకుంటుంటారు," అన్నాడు కేశవన్. "ఆయన ఏదో ఊరికి వెళ్ళి ఉంటారు, మనం కూడా ఎప్పుడో ఒక రోజు వెళ్ళి ఆయన్ని కలుసుకుంటాం," అని మేం అనుకుంటుంటాం. నా భావమేమిటో నీకు అర్ధమైందా? ఆయనకి మన దగ్గరకి రావడానికి వీలు కాకపోతే ఏదో ఒక రోజు మనమే ఆయన్ని కలుసుకోడానికి వెళ్ళవలసిరావడం ఉచితం," అని అంటూ నిర్వేదమైన నవ్వుతో ముగించాడు.

అసమానమైన సంగీత ప్రజ్ఞ, వేదాంత దోరణి, ప్రాపంచిక పరిజ్ఞానం. పూర్తిగా కంటి చూపు గలవారిలో ఎంతమందిలో ఉంటాయి అని చెప్పుకోగలిగిన లక్షణాలు; అదికూఢా అంత చిన్న వయసులో . . .

నిశ్చలంగానూ, నిర్మలత్వంతో ఆ నయనాలు కారుణ్యాన్ని వర్షిస్తాయో అనిపిస్తుంది. ఏమైనప్పటికీ, జీవంలేని కేశవన్ కళ్ళలో ఎవరికైనా కానవచ్చేది ప్రతిఫలించే దైవదత్తమైన ప్రజ్ఞతో కూఢిన అప్యాయత. కన్నీరుగాని, అందంగాని ఆ కళ్ళలో కానరాకపోయినా, తనను చూసేవాళ్ళ కళ్ళు చెమర్పింపజేయగల శక్తి వాటికి ఉంది. అద్వితీయమైన ఆ చేతి వేళ్ళలోగల ఆ గాంభీర్యాన్నికూఢా మరుగుపర్చగల తేజస్సు గలవి కేశవన్ నయనాలు.

****